

Dijital Okuryazarlık

Yazarlar: Danijela Birt, Jadranka Brkić-Vejmelka, Ines Cvitković Kalanjoš

Bir çocuğun birinci sınıfa kaydolmadan önce kazanması gereken tüm temel becerileri listelemek gerekirse çoğumuz şu cevabı vereceğiz: okuma ve yazma. Bu pek sorgulanmasa da günümüz Dijital Çağında dijital okuryazarlığın, bir yandan okuryazarlığa dayalı olarak, bu temel okuryazarlık becerilerine göre zaten öncelikli olduğu belirtilmelidir.

Dijital okuryazarlık kavramının tüm kapsamıyla açıklığa kavuşturulması önemlidir. Genel olarak, kelime işlem, elektronik tablolar ve fotoğraflar, e-posta, internet ve web tarayıcıları için yazılım araçlarıyla çalışmaktan, sunumlar oluşturan uygulamalara ve çevrimiçi iletişim kanallarına erişime kadar farklı iş becerilerini ima ettiğini ve içerdiğini söyleyebiliriz. Tabiki mevcut dijital içeriğe erişmemize veya kendimizinkini oluşturmamıza yardımcı olan diğer tüm pratik bilgilerin olduğunu da unutmamız gerekir.

Son on yılda, bazen eşanlamlı olarak görünen ve kullanılan, birbirinin yerini alabilecek, daha doğrusu birbirini tamamlayabilecek çeşitli kavramlarla karşılaştık: bilgi okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, ağ okuryazarlığı ve nihayet dijital okuryazarlık (bazı metinlerde dijital bilgi okuryazarlığı terimi kullanılmaktadır). BM Deklarasyonu'nun okuma yazma bilmemeyi azaltmayı amaçlayan 10 yıllık bir program başlattığı ve aynı zamanda ortaya çıkan yeni bilgi toplumu bağlamında okuryazarlık konusuna ilgiyi artırdığı 1990'dan bu yana çok şey değişti.

1990'larda “dijital okuryazarlık” terimi, bazı yazarlar tarafından hipermetinsel ve multimedya metinlerini okuma ve anlama yeteneği olarak anılmıştır. Bu bağlamda Lanham, terimi “multimedya okuryazarlığı” ile eşanlamlı olarak kullanır. Ona göre dijital çağda okuryazarlık, sunulan bilgiyi anlama yeteneği anlamına gelir ve bu anlamda dijital okuryazarlık, metnin yanı sıra görüntüleri, sesleri vb. deşifre etme becerisini içerir. Lanham için basılı ve dijital okuryazarlık arasındaki farklılığın farkında olmamız çok önemlidir (Bawden 2001: 246). Dijital okuryazarlık, bir kitap veya gazete okumak için oturduğumuzda yaptığımızdan farklı bir bilgiyi okuma ve anlama yolunu ifade eder. Basitçe söylemek gerekirse, çeşitli okuryazarlık türleri arasındaki fark, medyanın kendisine özgüdür.

En sık kullanılan tanım, bilgi okuryazarlığını, her zamankinden daha karmaşık bilgi ortamında gerçekleşen, geniş bir medya yelpazesi aracılığıyla mevcut bilgiyi etkili bir şekilde bulma, değerlendirme, aktarma ve genel olarak kullanma yeteneği olarak tanımlayan 1989 tarihli bir

tanımdır. Tanım, içinde yer alan ve bilgi-iletişim teknolojileri aracılığıyla sağlanan hizmetlerin ve araçların başarılı bir şekilde kullanılması için bir ön koşul oluşturan bilgi ve dijital okuryazarlık kavramlarından daha geniştir (ALA, 1989'a göre Novkovic Cvetkovic, Stošić ve Belousova 2018: 1091)

Paul Glistler, onu şu şekilde tanımlayan terimi popülerleştiren kişiydi; Bilgisayarlar aracılığıyla sunulduğu zaman, çok çeşitli kaynaklardan gelen birden çok biçimdeki bilgiyi anlama ve kullanma yeteneği (Martin 2018: 18). Glistler'e göre, dijital okuryazarlığın teknoloji değişikliklerine bağlı olmayan dört temel yetkinliği vardır: bilgi toplama, internet arama, hipermetinsel gezinme ve içerik değerlendirme (Bawden 2001: 248). Glistler, dijital okuryazarlığı “temel bir yaşam becerisi”, şu anda yaşadığımız Dijital Çağda hayatta kalmak için neredeyse “hayatta kalma becerisi” olarak tanımlayacak kadar ileri gider (Martin 2018: 18).

Dijital okuryazarlığın önemli bir unsuru, mevcut araçları kullanma becerisinin yanı sıra bu araçları kullanırken eleştirel olarak sorgulama becerisidir. Bu, onların güçlerinin yanı sıra bu araçları kullanmanın getirdiği tüm tehdit ve zayıflıkları tanımak ve kullanmak anlamına gelir (Lapat 2017: 50). İçeriğin teknik yeterliliğe karşı eleştirel bir şekilde anlaşılmasını ima eden ve dijital okuryazarlık hakkında konuşurken bunu temel bir beceri olarak öne çıkaran dijital okuryazarlığın bu bölümünü vurgulayan Glistler'dir (Martin 2018: 18). Bu nedenle dijital okuryazarlığı bir yaşam becerisi olarak görmektedir. Güvenlik, dijital içeriğe erişmenin ve aramanın son derece önemli bir yönüdür ve belirli bir zamanda ihtiyaç duyduğumuz içeriği başarılı bir şekilde ayırmak için bu alanda eleştirel düşüncüyü geliştirmek gerekir. Sahte veya doğrulanmamış içerik bulmamız söz konusu olabileceğinden, güvenli bir şekilde arama yapmayı öğrenmek son derece önemlidir.

İçeriğe erişimin, daha basit işlenmesinin ve bilgilerin işlenmesinin etkinleştirilmesine veya kolaylaştırılmasına ek olarak, bir birey içeriği ararken, kullanırken ve paylaşırken her zaman etik bileşeni akılda tutmalıdır. Sosyal ağlara göz atmak, oyun oynamak veya diğer sosyal içerik kaynaklarını kullanmak, dijital okuryazarlığın sadece birkaç yönüdür. Dijital okuryazarlığın kendi dijital içeriğinizi oluşturmayı kapsadığı, web sayfalarının ise oluşturulabilecek olası içerik türlerinden sadece biri olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda dijital okuryazarlık devam eden ve dinamik bir süreç olarak kabul edilir ve dijital okuryazarlık tek bir kişinin gereksinimlerine bağlıdır. Martin, büyük olasılıkla burada durumun ihtiyaçlarına bağlı olduğunu vurguluyor: “dijital okuryazarlık, dijital yeterlilik ile bağlantılı olduğundan, eğitim ve teknolojik alandaki hızlı değişikliklerle ilgili olarak içerik olarak değişen bir şeydir”(Martin 2018:20)

Okuryazarlığın nihayetinde göreceli bir kavram olduğunu söyleyebiliriz, çünkü geleneksel okuryazarlıkta olduğu gibi, medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Arnavutluk veya Hırvatistan'da aynı değildir. Teknoloji bağlamında bilginin hızla değiştiği ve geliştiği bir zamanda yaşadığımız düşünülürse, yerleşik modellerin ve farklılıkların oluşumunu yavaşlatmak için aynı şekilde, hazır ve hızlı tepki vermemiz gerekiyor.

Kaynakça:

Bawden, D. (2001). „Progress in Documentation. Information and Digital Literacies: A Review of Concepts.“ *Journal of Documentation*. 57(2), S. 218-259.

Lapat, G. (2017). Digitalna pismenost pripadnika romske etničke skupine. *Andragoški glasnik* 21(1-2), S. 49-57.

Martin, A. (2018). Literacies for the Digital Age: preview of Part I. Digital Literacy for Learning. *Facet*. S. 3-25.

Novković Cvetković B., Lazar S. & Belousova, A. (2018). „Media and Information Literacy – the Basis of Applying Digital Technologies in Teaching from the Discourse of Educational Needs of Teachers.“ *Croatian Journal of Education*. 20(4), S. 1089-1114.